

TED ANKARA KOLEJİ VAKFI ÖZEL LİSESİ

A1 DERSİ BİTİRME TEZİ

“HAYATIN İÇİNDE KAYBOLANLAR”

Öğrencinin Adı: Eda

Öğrencinin Soyadı: Akın

Rehber Öğretmenin Adı, Soyadı: Müge Atacan

Diploma Numarası: D1129066

Sözcük Sayısı: 3671

Tez Konusu: Anlam arayışının yarattığı bunalımlar sonucu topluma yabancılaşmanın Orhan Pamuk’un Cevdet Bey ve Oğulları adlı yapıtındaki bireylere nasıl yansıdığının değerlendirilmesi

ÖZ (ABSTRACT)

A1 dersi kapsamında yapılan bu bitirme tezinde, Orhan Pamuk’un Cevdet Bey ve Oğulları adlı yapıtındaki bireylerin hayatın anlam arayışı içindeki bunalımları sonucu topluma yabancılaşmaları detaylı olarak incelenmiştir. Bu tezin çıkış noktası, farklı kültürlerdeki bireylerin hayata yönelik, farklı bakış açılarına sahip olmaları nedeniyle hayatı anlamlandırmalarındaki farklılıklar sonucu yaşadıkları bunalımlardır.

Bu tezin yazılmasındaki önemli etkenlerden biri, Orhan Pamuk’un yapıtlarında günlük hayatta karşılaşılabilecek bireylerin duygularına şahit olunmasıdır.

Tez, iki ana bölümden oluşmuştur. İlk bölümde bireyin anlam arayışının başlıca etkenleri ayrıntılı bir biçimde incelenmiştir. İkinci bölümde ise bu arayışın doğal bir sonucu olarak topluma yabancılaşmaları detaylı olarak irdelenmiştir. Etkenler bölümünde eğitim ve cinsiyet farklılığı ele alınırken, yabancılaşma bölümünde alt başlıklar “değer yargılarında yabancılaşma”, “düşünce ve eylemde tutarsızlık” ve “iletişim sorunu” olmuştur. Yapıtta anlatılan üç farklı kuşağın toplumsal yapısı konusu, tezin sınırlarını aşacağından ele alınmamıştır.

Orhan Pamuk’un Cevdet Bey ve Oğulları adlı yapıtının bu tez konusu çerçevesinde incelenmesi sonucu toplum yapısının bireyler üzerinde ne kadar büyük bir etken olduğu gözlemlenmiştir. Toplum yapısına uyum sağlayabilen bireylerin yaşama bir şekilde tutunmaya çalıştıkları gözlemlenirken, kendisini toplumdan ayrı tutan bireylerin psikolojik bunalımlar yaşadıkları ve yaşama tutunamadıkları gözlemlenmiştir. Ayrıca Türk toplumundaki kadın erkek eşitsizliği de, yapıttaki kadın ve erkek bireylerin hayata bakış açılarındaki farklılık ve yaşadıkları bunalımların farklılığı üzerinden anlatılmıştır.

Sözcük Sayısı:200

İÇİNDEKİLER

SAYFA

1.Giriş	2
2. Bireylerin Anlam Arayışının Başlıca Etkenleri	
2.1. Bireylerin Anlam Arayışında Eğitimin Etkisi	3
2.1.1. Batı Tarzında Eğitim Almış Bireylerin Anlam Arayışı	3
2.1.2. Doğu Tarzında Eğitim Almış Bireylerin Anlam Arayışı	5
2.1.3. Her İki Tarzda Eğitim Almış Bireylerin Anlam Arayışı	5
2.2. Bireylerin Anlam Arayışında Cinsiyetin Etkisi	6
3. Bireylerin Anlam Arayışının Doğal Bir Sonucu Olarak Yabancılaşma	
3.1. Değer Yargılarında Yabancılaşma	8
3.2. Düşünce ve Eylemlerde Tutarsızlık	10
3.3. Bireylerin İletişim Sorunu	12
4.Sonuç	13
Kaynakça	

1.Giriş

Orhan Pamuk'un yapıtları incelendiğinde, genel olarak geleneksel Türk toplumundan modern, çağdaş Türk toplumuna geçen bireylerin yaşadığı bunalımlar anlatılmaktadır. Orhan Pamuk, Doğu kültüründen Batı kültürüne geçişte, bireylerin kendi benliklerini bulamama sorununu ele almıştır. Aynı zamanda Batılılaşan, modernleşen bireylerin topluma yabancılaşmaları yapıtlarının çoğunda anlatılmaktadır. Bir röportajında Orhan Pamuk modernlikle ilgili düşüncelerini şu şekilde ifade etmiştir: “Modernliğe özenelim; ama ‘Biz modern olduk’ deyip toplumun geri kalan kısmı ile kendimiz arasında çizgi çizmenin yanlış olduğunu düşünüyorum.” Orhan Pamuk'un modernlikle ilgili dile getirdiği bu tür düşünceleri, yapıtlarının temalarından biri olmuştur. Orhan Pamuk'un Cevdet Bey ve Oğulları adlı yapıtında da bireylerin yaşamdaki anlam arayışı içindeki bunalımları sonucu topluma yaşadıkları yabancılaşma anlatılmaktadır. Hayatlarını belli bir amaç doğrultusunda sürdürmeye çalışan bireylerin yaşadıkları ruhsal bunalımlar, yapıtta detaylı bir biçimde incelenmiştir. Yapıtta, farklı eğitim almış olmanın ve farklı kültürlerle tanışmış olmanın etkisi bireylerin yaşamı sorgulayış tarzlarını etkilemektedir. Cevdet Bey ve Oğulları'nda Batı kültürünün etkisi altında yetişen bireyler romandaki diğer bireylerle karşılaştırıldıklarında, bu bireylerin hayata oldukça farklı bir bakış açısından yaklaştıkları gözlemlenmektedir. Bu farklılık, onların yaşama tutunmasını daha da zorlaştıracaktır ve kendilerini boşlukta hissetmelerine neden olacaktır. Uzun yıllar Avrupa'da eğitim görmüş olan ve Batı kültürüyle şekillenen bu bireyler Türkiye'ye döndüklerinde kendilerini toplumla özdeşleştiremeyecek ve toplumun kalıplaşan değerleri içinde kişiliklerini sağlam temellere oturtamayacaklardır.

Yaşama farklı bakış açıları cinsiyet farklılığının de etkisi bulunmaktadır. Özellikle erkek karakterlerin sorunsalı olarak görülen yaşamdaki var oluş nedeni, karakterlerin bireysel sorgulamalarıyla ifade edilmeye çalışılmıştır. Yapıttaki erkek karakterlerin yaşama bakış açıları kadın karakterlere göre oldukça farklıdır; kadın karakterler yaşama duygusal bir açıdan yaklaşırken, erkek karakterler mantık çerçevesine uygun bir biçimde yaklaşmaktadırlar.

Yapıtta, eğitim ve cinsiyet farklılığının etkisiyle, hayatın anlam arayışı içindeki bireyler psikolojik bir bunalıma sürüklenmişlerdir. Kendilerini toplumdan soyutlayarak nasıl birer birey olmaları gerektiğini, yaşamlarını nasıl sürdürmeleri gerektiğini aramışlardır. Bu arayış

sonucunda, kendilerini büyük bir anlamsal boşlukta hissetmişler ve topluma yabancılaşmışlardır. Toplumu sürekli eleştirdikleri için kendilerine toplumda belli bir yer edinemedikleri ve insan ilişkilerinde iletişim sorunu yaşamışlardır. Toplumda belli bir yer edinemedikleri için duygu ve düşünceleri yaşamın akışında sürekli değişkenlik göstermiştir. Bu yüzden de hayatta hiçbir zaman hedeflerine ulaşamamış, hiçbir zaman mutlu olmanın yolunu bulamamış, ruhsal bunalım içinde olan bir kimliğe bürünmüşlerdir. Bunun doğal bir sonucu olarak da topluma yabancılaşmış bir hayat sürmek durumunda kalmışlardır.

2. Bireylerin Anlam Arayışının Başlıca Etkenleri

2.1. Bireylerin Anlam Arayışında Eğitimin Etkisi

Yapıtta bireylerin hayatın anlam arayışı içindeki bunalımlarında eğitim durumlarının etkisi gözlemlenmektedir. Yarıttaki bireylerin bir kısmı Avrupa’da eğitim görmüştür. Bu bireylerle diğerleri arasında hayatın anlamını sorgulayış tarzları bakımından farklılıklara rastlanmaktadır. Batı eğitimi almış olan bireyler kendi toplumlarını geri buldukları ve toplumu sürekli eleştirdikleri için toplumda bir yer edinemeyip anlam arayışı içinde kaybolmak durumunda kalmışlardır. Öte yandan Batı eğitimi almayan bireyler ise toplumun geri kalmışlığı içinde kendilerine bir yer edinme çabası içindedirler. Onlar için toplum düzenini değiştirmek ya da toplumu bir Batı ülkesi düzeyine getirmek önemli değildir. Batı eğitiminin temelini oluşturan eleştirel sorgulamalarda bulunmayı hiçbir zaman öğrenemedikleri için kendi yaşamlarının anlamlarını da kavrayamamışlar ve gerçek benlik duygusunun eksikliğinden dolayı hayattan zevk alamamışlardır.

2.1.1. Batı Tarzında Eğitim Almış Bireylerin Anlam Arayışı

Batı kültürüyle yetişmiş karakterlerden birisi Nusret’tir. Nusret Paris’te eğitim görmüş bir Jöntürk’tür. Paris’ten Osmanlı topraklarına geri dönünce kendisini adeta karanlığın içine gönderilmiş biri olarak hissetmeye başlamıştır. Osmanlı toplumunu sık sık eleştirirken Batı kültürünün etkisi altında kaldığı görülmektedir. Kaldığı otel odasında Cevdet Bey’in pencereyi açmaya çalıştığını görünce onu engellemeye çalışmıştır:

“Hayır açma! Dışarısının pisliği içeri girmesin istiyorum. Dışarısının pis, sefil, bayağı havası, şu iğrenç, despot karanlık içeri sızmasın. [...] Burası, benim memleketim, orada, Fransa’da, olduğu gibi karanlıktan kurtuluncaya, Abdülhamit yıkıluncaya, her şey aydınlık, temiz, namuslu oluncaya kadar kimse pencereyi açmasın...” (28)

Nusret otel odasının penceresini, Osmanlı toplumunun geri kalmışlığından ve cahilliğinden arındırmak için kapalı tutmayı tercih etmiştir. Otel odasının penceresi, var olan toplum düzeni ile özlemi duyulan toplum düzeni arasında bir geçiş niteliği taşımaktadır. Hayatını tamamen Avrupa’da aldığı eğitim doğrultusunda şekillendirdiği için kendi isteğiyle Osmanlı toplumundan yabancılaşma sürecine girmiştir, bu da onu bireyselleşmeye ve yalnızlığa itmiş böylece hayatın anlam arayışı içindeki sorgulamalarında kendisini kaybetmiştir.

Avrupa’da eğitim görmüş bir diğer karakter de Ömer’dir. Hayatın anlamını sorgulayışında Batı kültürünün etkisi büyüktür. Bütün yaşamına Avrupa kapitalist modernite anlayışı yön vermektedir. Toplum Ömer’e göre de cahil ve geridir. Bu yüzden Ömer kendisini asla toplumla özdeşleştirememiştir. Ömer’in Avrupa’dan Türkiye’ye döndüğü andaki düşünceleri yapıtta şu şekilde ifade edilmiştir: *“Ömer: ‘Hüzün işte bu!’ diye düşündü. ‘Türkiye’ye geldik diye neşemiz kaçıyor.’ ”*(98) Yapıtta “fatih” olarak nitelendirilen Ömer’in toplumdan beklentileri oldukça büyüktür. Ömer Doğu toplumlarına karşı acımasız eleştirilerde bulunmaktadır. Ona göre Doğulular miskin ve uyuşuktur ve kendisi hiçbir zaman onlar gibi “uyuz bir Türk”(131) olmayacaktır. İçinde bulunduğu toplumu bu şekilde aşağılayan bir birey olarak kendisi hayatta hiçbir zaman beklentilerini karşılayamayacaktır; çünkü Batı’da gördüğü her şeyi istemektedir. Ömer’in Batı’da gördüğü her şeyi istemesi aslında hayatın anlam arayışı içinde kaybolduğunu göstermektedir; çünkü her şeyi isteyen bir insan tam olarak hayattan asıl beklentilerinin neler olduğunu bilmemektedir.

Paris’te dört yıl resim eğitimi almış olan Ahmet’in de Batı’da almış olduğu eğitimin etkisi altında hayatını anlamlandırmaya çalıştığı gözlemlenmektedir. Ahmet sık sık “Ben neyim?” soruları soran bir birey olarak hayatını şekillendirmeye çalışmaktadır; ancak bunu yaparken Batı’da almış olduğu eğitimle hareket etmektedir. İçinde bulunduğu toplumu o da beğenmemektedir ve kendisini bu geri kalmış toplum içinde nasıl ifade edeceğini

bilememektedir. *“Türkiye’de resim yapmak, insanın bağıra bağıra konuşması gereken bir ülkede dilsizliği seçmek gibi bir şey.”* (601) Ahmet, sanatla uğraşmayı meslek haline getirmiş biri olarak sanattan vazgeçmeyi bile düşünmüştür; çünkü Türk toplumunda Avrupa’da sanata verilen değerle hiç kıyaslanmayacak kadar az sanata değer verilmektedir. Bu yüzden Ahmet zamanla toplumdan uzaklaşmak durumunda kalmıştır. Bu da hayatın anlam arayışı içinde boşluğa düşmesine neden olmuştur.

2.1.2. Doğu Tarzında Eğitim Almış Bireylerin Anlam Arayışı

Yapıtta Batı eğitimi almamış bireyler toplumun var olan geriliğinin içinde kendilerine bir yer edinme çabasına girmişlerdir. Hayata bakış açıları daha gelenekçidir. Hayatın anlamını sorgulayacak kadar eleştirel düzeye sahip olmadıkları için Batı eğitimi almış bireyler kadar büyük sorgulamalarda bulunmamışlardır. Bu bireyler düşünsel anlamda daha yüzeysel olarak var olduklarından kendi benliklerini bulmaya hiçbir şekilde cesaret edememişlerdir. Kendilerini sıradan aile yaşantılarıyla, mesleki uğraşlarla oyalayarak hayatın anlam arayışı içinde kaybolmalarını engellemeye çalışmışlardır. Hayattaki amaçlarını “Ben kimim, neyim?” sorusu çerçevesinde değil de “Nasıl daha iyi bir iş kurarım, nasıl daha iyi bir aile düzenine sahip olurum?” doğrultusunda çizmeye çalışmışlardır. Batı eğitimi almamış olan Cevdet Bey’in hayattaki tek amacı; ticaret hayatını genişletmek ve düzgün bir aileye sahip olmaktır. Bu yüzden Cevdet Bey’in düşünceleri yüzeysel kalmış, hiçbir zaman kendi benliğini arayış sürecinin derinliğine inememiştir. Aynı şekilde Cevdet Bey’in büyük oğlu olan Osman da tıpkı babası gibi kendisini mesleğine ve ailesine adamıştır. Bu yüzden Osman da hiçbir zaman hayattan zevk alamamıştır; çünkü aslında kendisinin gerçekte nelerden hoşlandığını sorgulayacak bir düşünme eğitimi alamamıştır. Bunun sonucunda da hayatın gerçek anlamını keşfedemediği için adeta bir boşlukta, mutsuz olarak yaşamıştır.

2.1.3. Her İki Tarzda Eğitim Almış Bireylerin Anlam Arayışı

Yapıtta Refik’in arkadaşı olarak belirtilen Muhittin, yurt dışında eğitim almamış olsa da, okuduğu Batılı yazarların etkisiyle hayatının belli dönemlerinde Batı eğitiminin etkisi altında kalmıştır. Baudelaire’e, Dostoyevski’ye benzemeye çalışmış ve yaşamını onların öngördüğü ideolojinin etkisi altında şekillendirmiştir. Ancak Muhittin’in yaşam tarzını tam olarak Batı eğitim sistemine göre şekillendiremediği; meyhanede tanışmış olduğu Mahir Altaylı’nın

düşüncelerinden hemen etkilenmesiyle açıklanabilmektedir. Yapıtta Doğu eğitim sistemini simgeleyen bir karakter olan Mahir Altaylı, Muhittin'in Türkçülük ideolojisi etkisi altına girmesini sağlamış ve onu Batı'dan uzaklaştırmıştır. Muhittin'in Mahir Altaylı'yla tanışması sonucu tüm hayatını bir anda Batı kültüründen Doğu kültürüne doğru zıt bir biçimde değiştirebilmesi, onun anlam arayışının ve kişilik bunalımının ne kadar büyük olduğunu göstermektedir.

Muhittin karakterinden yola çıkılarak, hem Batı hem Doğu kültürü eğitiminin ve ideolojilerinin etkisi altına girmeye çalışan bireylerin, her iki sisteme de uyum sağlayamadıkları gözlemlenmektedir. Bunun sonucunda anlam arayışlarındaki bunalımları artmıştır.

2.2. Bireylerin Anlam Arayışında Cinsiyetin Etkisi

Yapıtta kadın ve erkek karakterlerin hayatı anlamlandırış biçimlerinde oldukça büyük bir fark gözlemlenmektedir. Yapıttaki erkek karakterler olaylara tamamen akla ve mantığa uygunluk açısından bakarken, kadınlar olaylara tamamen duygusal açıdan yaklaşmaktadır. Sanki kadının hayatın anlam arayışı içinde bir rolü olmadığı yapıtta gözler önüne serilmeye çalışılmıştır. Yapıttaki hiçbir kadın hayatın anlamını sorgulamamıştır ve benlik arayışı içine girmemiştir. Her ne kadar istisna olarak gösterilebilecek olan İlknur kültürlü, eğitilmiş, doktora eğitimini tamamlamış bir karakter olarak gösterilmişse de o da aslında hayata hiçbir anlam yüklememiştir, sadece hayatta akademik açıdan diğer kadın karakterlere oranla daha başarılı olabilmıştır.

Yapıtın ana kadın karakteri olarak Cevdet Bey'in eşi Nigan Hanım gösterilmektedir. Nigan Hanım kurulu toplumsal düzen içinde nasıl yaşanması gerekiyorsa o şekilde yaşamıştır. Genç bir yaşta paşa babası tarafından zamanının geldiği gerekçesiyle Cevdet Bey ile evlendirilmiştir. Hayatta ne görmüşse onunla yetinmiştir. Hiçbir zaman kendini yenilikleri keşfetmeye yöneltmemiştir, kendini var etmek, bireyselleşmek için hiçbir çaba göstermemiştir. Meşrutiyet döneminin geleneksel toplumu içinde böyle bir çaba içinde olmak neredeyse imkansızdır; çünkü o dönemde kadın sadece iyi bir eş, iyi bir anne, iyi bir gelin olarak görülmektedir. Bir kadının güncel olaylarla, bilimle, siyasetle ilgilenmesi imkansız

yakın bir durumdur; çünkü o dönemlerde Osmanlı ve Türk toplumlarında kadının eğitime hiçbir şekilde önem verilmemiştir. Bu durumda kadın var oluşsal bakımdan “düşmüş” bir yaşam sürmeye mahkumdur. Bunun yanı sıra Nigan Hanım erkek dünyasının kesin ve anlaşılmaz bir çizgiyle kadın dünyasından ayrıldığını düşünmektedir. Dünya sorunları ve savaş konuları hakkındaki tartışmalarda Nigan Hanım’a göre “*erkekler daha erkek, kadınlar da sanki bir vazo...*”(103) olmaktadır. Nigan Hanım hayatın günlük konuları hakkında bile fikir yürütemezken kendi hayatının anlamını araması zaten olanaksızdır. Nigan Hanım yaşamını kendi bireyselliği içinde yaşayamamıştır, hayatını çevresindeki erkek otoritelere göre şekillendirmek durumunda kalmıştır.

Yapıtın diğer kadın karakterleri Refik’in eşi Perihan ve Osman’ın eşi Nermin’dir. Bu karakterler de tıpkı Nigan Hanım gibi “Hayatta ne yapılmalı, nasıl yaşanmalı?” gibi sorgulamalar içine girmemişlerdir. Onların hayatı da oldukça yüzeyseldir, sadece ev gezmelerine gitmektedirler ve çocuk bakmaktadırlar. Hiçbir şekilde siyaset, savaş, ekonomi gibi “sıkıcı konular” la ilgilenmeyi tercih etmemektedirler; çünkü bunlar onlara göre erkek konularıdır. Kendilerine uygun görülmüş toplumsal roller içinde varlıklarını sürdürmeye çalışmaktadırlar; hiçbir şekilde kendilerinin seçebileceği toplumsal rol arayışı içine girmeyi tercih etmemişlerdir.

Yapıttaki erkek karakterler incelendiğinde ise hepsinin hareketlerinde ve düşünüş tarzlarında duygunun ötesinde akıl ve mantığın yer aldığı görülmektedir. Yapıtın erkek karakterleri topluma yerleşmiş olan düzeni anlamsız ve yetersiz bulmaktadırlar ve bu düzeni benimsemek istememektedirler. Kendilerini toplumdan farklı kılıp topluma başka bir bakış açısıyla yaklaşmayı ve topluma yeni değerler kazandırmayı hedeflemektedirler. Bu karakterlerin çoğunun yaşamda var olan düzenden sıyrılıp yeni değerler oluşturabilmek için Batı kültürünün etkisi altında hareket ettikleri gözlemlenmektedir. Erkek karakterler her ne kadar kendilerini toplumun kalıplaşan değerlerinden uzak tutmaya çalışsalar da var olan toplum düzeninin egemenliği altında boyun eğmek durumunda kalmaktadırlar. Ancak yapıt boyunca yaşama yüklemeye çalıştıkları anlam arayışının süreci asla bitmez, sürekli başka anlamlar yüklemek ve kendilerini bu anlamlar doğrultusunda hareket etmek için zorlamaktadırlar.

Bu yapıtta kadın erkek cinsiyet farklılığının hayatın anlam arayışı doğrultusunda büyük bir önemi bulunmaktadır. Kadın sadece kendisine toplum tarafından dayatılan rollere bürünmekle yetinmiş, kendi benliğini kavrama çabasına girmemiştir. Bu yüzden o dönemlerde Türk toplumundaki kadın için eğitim seviyesi düşük, yeterince kültür birikimi bulunmayan ve akla, mantığa dayalı değil de duyguların egemenliği altında hareket eden bireyler genellemesini yapmak yanlış olmayacaktır. Bunun nedeni, yapıttaki hiçbir kadın karakterin kendi var oluş sürecini gözden geçirmek için kafa yormayıdır.

Erkek karakterlere bakıldığında, yapıtta anlam arayışı sorunsalının genel olarak onlar üzerinden aktarılmaya çalışıldığı açıkça gözlemlenmektedir. Bu yüzden o dönemin Türk toplumu için ataerkil, gelenekçi bir toplum düzenine sahip olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

3. Bireylerin Anlam Arayışının Doğal Bir Sonucu Olarak Yabancılaşma

3.1. Değer Yargılarında Yabancılaşma

Yapıttaki bireylerin bir kısmı hayatın anlam arayışı içinde maddi değerler doğrultusunda iç hesaplaşmalarda bulunurken, bir kısmı da manevi değerler doğrultusunda iç hesaplaşmalarda bulunmuştur. Maddiyatla hayatın anlamını şekillendiren bireyler topluma, ülke sorunlarına duyarsızlaşmak durumunda kalmışlardır.

Cevdet Bey kendisini ticarete adanmış bir Müslüman tüccar olarak hayatta sadece parayı önemli olarak görmektedir. Onun için toplumun geri kalmışlığının, ülkede yaşanan sorunların pek bir önemi bulunmamaktadır. O dönemlerde toplum oldukça geri, baskıcı bir yönetim altında ezildiğinden Müslümanlar için ticaret sadece gayrimüslim işi olarak görülmektedir ve Cevdet Bey'in de bir Müslüman olarak ticaretle uğraşması toplum tarafından onaylanmamaktadır. Cevdet Bey toplumun bu önyargısına karşı onları küçümsemiş, kendisini diğer Müslümanlardan üstün görmüştür. *“Bütün bunlar paradan! Ben de bu yüzden kimsesiz kaldım! Her şey paradan! Onlar bir Müslüman'ın böyle tüccarlık yapmasını küçümserler.”*(35) Cevdet Bey'in paraya bu kadar değer vermesi onu topluma duyarsızlaştırmıştır. O günlerde ülkenin en önemli olaylarından biri olan Abdülhamit'e

yapılan bombalı saldırıyı Cevdet Bey sadece gazetede okumakla yetinmiştir ve daha sonra tekrar parayla ilgili hesap kitap işlerine dönmüştür. Bunun yanı sıra Cevdet Bey'in toplumsal olaylara paradan daha az önem vermesi yapıtta Nusret'in şu ifadesiyle belirtilmiştir: *“Sen revolüsyon ne demek biliyor musun? Ya da ihtilal? Kanın gürül gürül aktığı, giyotinli bir revolüsyon? Ama ne bileceksin sen böyle şeyleri! Senin bildiğin, sevdiğin tek şey var[...]* *Yalnızca parmaklarının ucunu “para” diyen insanlar gibi birbirine sürttü.*” (28) Aynı şekilde baba mesleğini devam ettiren Cevdet Bey'in büyük oğlu Osman için de paradan daha önemli bir şey yoktur. O da para ve ticaret hayatıyla o kadar bütünleşmiştir ki herhangi toplumsal bir olayı bir şekilde paraya bağlayabilmektedir. O dönemin önemli ülke sorunlarından biri olan Hatay sorunu ile ilgili gazetede bir haber okurken aklından geçen düşünceler şu şekildedir: *“Hatay’ın bizim olmasının benim ticaretime ne yararı olabilir? Hatay’a ne satabiliriz? Orası da sonunda bir pazardır ve bize katılması iyi olur.”* (309) Osman'ın önemli bir ülke sorunu karşısında bile ticaret ve parayla ilgilenmesi onu topluma yabancılaştırmaya yetmiştir. Aile içi ilişkileri de yüzeysel olan Osman'ın evliliği bile aslında mutlu sürmemektedir. Osman her ne kadar düzgün bir yaşamı varmış gibi davransa da, hayatı tamamen para eksenli olduğu için karısı Nermin'e bile gerçek bir aşk beslemeyi başaramamıştır. Bunun sonucunda da kendisine bir metres tutmak zorunda kalmıştır. Hayatta her şeye maddi açıdan yaklaşan bir bireyin hayatın gerçek anlamını bulması neredeyse imkansız kılınmıştır.

Ömer de Cevdet Bey ve Osman gibi maddiyatçı olan bir diğer karakterdir ve o da toplumun ve inkılapçıların kalkınma, devrim çabalarını anlamsız bulmaktadır. Anlamli bulduğu tek şey kendi kişisel çıkarları doğrultusunda verdiği mücadeledir. Bu da Ömer'in Cevdet Bey gibi toplumdan uzaklaşmasına neden olmuştur ve bireyselleşme çerçevesinde bir anlam arayışı içinde olduğunu göstermektedir. Buradan da anlaşılabileceği gibi maddiyata değer veren bireyler zamanla topluma karşı duyarsızlaşmaya başlamışlardır ve hayatın anlamını sadece paradan ibaret saymışlardır. Bu şekilde de gerçek anlama ulaşamadıkları için hep ruhsal bir bunalım içinde olmuşlardır.

Öte yandan maneviyatla hayatın anlamını şekillendiren bireyler de topluma ne şekilde bir şeyler katabileceklerini araştırmışlar, toplum sorumluluğunun bilincinde yaşamlarını anlamlandırmaya çalışmışlardır. Topluma bir şey katamadıklarını düşündükleri anda var

oluşsal bir düşüğe geçen bireyler, toplumu aydınlatamamanın suçluluğunu hissedip kendilerinden utanç duymuşlardır. Maddi değer yargılarından manevi değer yargılarına geçen en önemli karakter olarak gösterilebilecek olan Cevdet Bey'in küçük oğlu Refik, "Hayatta ne yapmalı?" sorgulamaları sonrasında, sık sık okuduğu Avrupalı yazarların da etkisiyle yaşamını bilimsellikten kaynaklanan bir anlama bağlamak istemiştir *"Umutsuz, çirkin, mıymıntı bir halim var, ama neden Türkiye'de her şey böyle? Her şey, herkes uyuyormuş gibi..."*(239) Toplumun bu halini fark eden Refik yeni bir anlam arayışı içine girmiştir. Ömer'in yanına giderek oradaki köylüleri aydınlatmaya karar vermiştir. Bu da Refik'in artık bir aydın gibi davranmaya başladığını göstermektedir. Köylerdeki gözlemleri ve düşünceleriyle ilgili bir kitap yazmıştır ve onu bir devlet görevlisine vermiştir; ancak Refik aradığı ilgiyi bu şekilde bulamamıştır. Kendini iyi hissetmesi için köylüye acıdığını Doğu'da tanıdığı Süleyman Ayçelik ona fark ettirmiştir. Toplumda bu şekilde de bir kimlik kazanamayınca toplumla uzlaşmaya gitmeye çalışmış; ancak başarılı olamamıştır. Bunun sonucunda da zamanla ölümü düşünmeye başlamıştır ki bu da Refik'in var oluşsal çöküş sürecine girdiğini göstermektedir. Topluma giderek yabancılaşmaya başlayan Refik, hayatının anlamını bulmadan ölmeyi bir utanç olarak gördüğü için topluma kültürel birikimiyle katkıda bulunmak amacıyla çevirmenlik yapmıştır. Refik'in hayattaki tek kaygısı topluma ve kendisine nitelikli bir anlam yükleyebilmektir ve sırf bu yüzden Refik kendi ailesini ve maddiyatı ikinci plana atabilmiş bir karakter olmuştur.

3.2. Düşünce ve Eylemlerde Tutarsızlık

Yapıtta hayatın anlam arayışı içindeki ruhsal bunalımların sebebinin oluşturan ana etken bireylerin –özellikle erkeklerin- düşünce ve eylemlerinin tutarsızlığıdır. Sürekli kendilerini ve var olan toplumu eleştiren bu bireyler hiçbir zaman var olan düzeni kendi amaçları doğrultusunda şekillendirecek gücü kendilerinde bulamamışlardır, düşünceleri genellikle sözde kalmıştır ve eyleme dönüşmemiştir.

Yapıtın topluma karşı en fazla eleştiride bulunan karakterlerinden biri olan Nusret, Osmanlı toplumunu sürekli Avrupa toplumuyla kıyaslamaktadır ve sürekli Osmanlı toplumunun ne kadar geri, karanlık, cahil olduğunu dile getirmektedir. Kendisi bir Jöntürk olarak nitelendirilmektedir. Toplum yapısına karşı ilerici görüşlere sahip olmasına rağmen bu

görüşlerini asla davranışa dönüştürmek için çaba göstermemiştir. Çaba sarf etmediği gibi, Nusret var olan düzene karşı duyarsızlaşmak için sürekli içki içmeyi tek kurtuluş çaresi olarak görmüştür. Yani Nusret'in ileri görüşlülüğü sadece düşüncede varlığını gösterebilmiştir, bu düşüncelerini davranışa dönüştürecek güce sahip olmadığı için de alkol bağımlısı bir hayat sürerek ölüme teslim olmayı tek çözüm olarak görmüştür.

Cevdet Bey de kardeşi Nusret gibi düşüncelerini eyleme dönüştürememiş ve bu yüzden de anlam arayışı içinde bunalımlar yaşamıştır. Cevdet Bey Müslümanların ticaret yapmaması gerektiği düşüncesi gibi Meşrutiyet toplumunun kalıplaşmış kurallarını ve önyargılarını yıkmayı hedeflemektedir yani yanlış algılamaları ortadan kaldırmayı amaçlamaktadır. Bu yönüyle yenilikçi bir karakter olarak görülen Cevdet Bey, düşüncelerini hiçbir zaman toplumda dile getirme cesaretini kendinde bulamayan bir karakterdir. Cevdet Bey aynı zamanda hayatı sorgulayan kardeşi Nusret'in de düşüncelerini aşağılamaktadır ve hayatı sorgulamanın anlamsız olduğunu, bunun tamamen Batı tarzı yaşam biçimine özenilen bir durum olduğunu düşünmektedir. *“Hayat neymiş? Nereden öğreniyor böyle şeyleri? Kitaplardan, Avrupa'dan, kim bilir hangi komplonun peşindeki hangi insanlardan! Hayat nedir? Bu soru abestir! Ben böyle düşüneneğim ve güleceğim.”* (48) Cevdet Bey istediği hayat için kafasında yenilikçi planlar yapsa da; Avrupa'da eğitim görmüş, yenilikleri uygulamak isteyen Nusret gibi Jöntürkleri benimsememektedir. Jöntürklerin sadece Abdülhamit'e karşı olduklarını, onların aslında padişaha karşı olmadıklarını düşünmektedir; ancak Cevdet Bey tamamen padişaha karşıdır; fakat hiçbir şekilde bu durumu tavırlarıyla ortaya koyabilecek gücü kendinde bulamamıştır, Cevdet Bey için bu padişah düzenini istememe sadece düşüncede vardır, uygulamaya geçirebilmesi için asla çabaya dönüşmemiştir. Bunun yanı sıra Cevdet Bey'in kafasında tasarladığı aile düzeni ile kurduğu aile düzeni tamamen farklılık göstermiştir. Kendisi beynindeki düşünceleri hiçbir zaman eyleme dönüştürecek kadar cesur davranamamıştır. Cevdet Bey'in kurduğu aile düzeni hakkındaki düşüncesinin yapıtta *“Alafranga bir aile kurayım dedim, ama sonunda hepsi alaturka oldu!”*(110) cümlesiyle belirtilmesi, onun düşüncelerini eyleme dönüştüremediğinin kanıtı niteliğindedir.

Yapıttaki bireylerin sürekli yapmış oldukları eleştiriler sonucunda topluma karşı ileriye dönük bir adım atmalarının gerekliliği vurgulanmak istenmektedir. Ancak yapıttaki bireyler tam olarak anlam arayışı sürecinde kendi benliklerini, kişilik özelliklerini keşfedemedikleri için düşüncelerini harekete dönüştürmekten genel olarak korkmuşlardır. Düşüncelerini de eyleme dönüştüremedikleri için bireyler ruhsal açıdan bir bunalıma sürüklenmişlerdir; çünkü beyinlerindeki düşünceler onları sürekli rahatsız etmiştir ve düşüncelerini eyleme dönüştürmeleri gerektiği yönünde onlara baskı yapmıştır.

3.3. Bireylerin İletişim Sorunu

Yapıttaki bireylerin düşünce ve eylem tutarsızlığı sonucu iletişim sorunu ortaya çıkmaktadır. Düşüncelerini dile getirme cesaretine sahip olmayan bireyler zamanla yalnızlaşmaya başlamaktadırlar ve bu da toplumda iletişim sorununu ortaya çıkarmaktadır. Yapıtta iletişim sorunu Nusret'te görülmektedir. Nusret, yaşamak istediği toplum düzenine zıt bir toplum düzeni içinde yaşadığından sık sık çevresindekilere de sert sözlerle hitap etmektedir ve çevresindeki hiçbir insana değer vermemektedir. Nusret hırçın, taşkın bir kişiliğe sahip olduğundan kaldığı oteldeki insanlarla iletişimde de sorunlar yaşamaktadır ve kaldığı oteldeki insanlar onun davranışlarından şikayetçidir. Bu yüzden Nusret toplum tarafından yabancılaşmaya itilmiş bir karakter olmak durumunda kalmıştır. Nusret'ten farklı olarak, Muhittin karakterinde de iletişim sorunu gözlemlenmektedir. Fiziksel olarak zayıf bir görünüme sahip olan Muhittin, toplumda kültürel açıdan kendini kabul ettirmek istemektedir; ancak toplumla iletişimi yine de zayıf kalmıştır. *“Ben yakışıklı olsaydım ya da karım güzel olsaydı şiir yazamazdım, Refik gibi Pazar günleri yürüyüşe çıkar, salonlarda tombala oynardım”* (158) Buradan da anlaşılacağı gibi Muhittin fiziksel açıdan bunalım içindedir. Bunun yanı sıra bir insanın toplumda iki şekilde var olabileceğini düşünmektedir; fiziksel görüntüsünün iyi olmasıyla ya da kültürel birikime sahip olmasıyla. Her iki özellik de Muhittin'de tam olarak kendisini göstermediği için Muhittin'in toplumla arasında iletişim kopukluğu yaşanmaktadır. Muhittin hayalindeki kadına hiçbir şekilde ulaşamadığı için hayatında sadece hayat kadınları bulunmaktadır. Hayalindeki prensese benzemeyen bütün kadınları küçümsemektedir, sadece hayat kadınlarına saygı duymaktadır. Hayat kadınlarını kendine bu denli yakın bulmasının sebebi onların da toplum tarafından dışlanmış insanlar olmalarıdır. Muhittin'in de toplumla iletişimi yok denilecek kadar az olduğu için o da bu

kadınları kendisinin tek dostu olarak belirtmektedir. Muhittin'in toplum tarafından benimsenmeyen insanlarla kendini bağdaştırdığı yapıtta şu şekilde belirtilmiştir: “ *Çok sevilen, gösterişli insanlardan hoşlanmıyorum. Kenarda köşede kalmış olanları, nefret edilenleri seviyorum.*” (160)

Nusret ve Muhittin karakterleri üzerinden ifade edilmeye çalışılan toplumdaki iletişim sorunu, bireylerin yalnızlaşarak kendi kabuklarına çekilmesi sonucu bireyselleşmeye önem vermeye başladıklarını göstermektedir. Bireyselleşme sürecinde zaten birey “Hayatın benim için olan anlamı nedir?” sorusuna yanıt aramaya başlayacağı için iletişimsizliğin bireyin anlam arayışı sürecine etkisi oldukça büyüktür.

4.Sonuç

Orhan Pamuk'un yazmış olduğu Cevdet Bey ve Oğulları adlı yapıtta bireylerin temel sorunsalı hayattaki var oluşlarının nedenlerini anlama arayışlarıdır. Bu anlam arayışı sürecinde bireylerin hepsi çeşitli psikolojik bunalımlar yaşamışlardır. Bireylerin hayatlarındaki anlamların sürekli değişmesi de aslında kendi kişiliksel özelliklerinin yeterince tutarlı olmayışından kaynaklanmaktadır. Bireylerin kendi yaşamlarındaki anlam arayışlarında eğitim durumlarının büyük bir önemi olduğu belirtilmiştir. Batı kültürü etkisi altında eğitim görmüş olan birisi ile Doğu kültürü etkisi altında eğitim görmüş olan birisinin hayattaki anlam arayışları çeşitli farklılıklar göstermiştir. Batı kültürü etkisi altında yetişen bir birey kendi toplumunu sürekli Batı toplumuyla kıyaslayarak ruhsal bir çöküntü içine girerken, Doğu kültürü etkisi altında yetişen bir birey yaşamdaki anlamı derinden araştırarak bir düşünsel eğitime sahip olmadığı için o birey de yaşamın basitliğiyle kendi kişiliğini özdeşleştiremeyerek ruhsal bir bunalım içine girmiştir. Ayrıca bireylerin değer yargıları da anlam arayışı sürecinde büyük önem taşımıştır. Maddi değer yargılarının kişiyi toplumsal duyarsızlaşmaya götürdüğü gözlemlenirken, manevi değer yargılarının kişiye toplumsal sorumluluk bilincini aşıladığı görülmüştür. Düşünce ve eylem tutarsızlığı yapıttaki bireylerin hemen hemen hepsinde bulunduğundan hepsinin anlam arayışı içindeki ruhsal bunalımlarının sebeplerinden birisinin bu olduğu söylenebilmektedir. Bireyler toplumun geri kalmışlığı, çağdaşlık düzeyinin çok altında olduğu konusunda oldukça fazla eleştiriler yapmakla beraber bu eleştirileri eyleme dönüştüremedikleri için yapıcı olamamışlardır. Uygulama yerine sadece

söz var olduğundan toplumda hiçbir şey bireylerin isteği doğrultusunda değişmemiştir yani bireyler devrimin, yeniliklerin Osmanlı toplumunda kendiliğinden gerçekleşmesini beklemişlerdir ve beklentileriyle gerçekler uyuşmayınca çoğu, toplumla mücadele edecek gücü kendisinde bulamamış ve kendisini topluma karşı yabancılaşmaya sürüklemiştir. Yapıtta asıl olarak cinsiyet farklılığının hayatın anlam arayışına etkisi büyüktür. Kadın karakterler hayatın anlam arayışı sürecine bile giremezlerken, yapıttaki erkek karakterler kafalarını sürekli hayatın anlamı sorularıyla yormuşlar ve ruhsal bir çöküntüye uğramışlardır.

Cevdet Bey ve Oğulları adlı yapıtta bireylerin hayattaki anlam arayışı sonucunda yaşadıkları psikolojik sorunlar ve bu sorunların yol açtığı iletişimsizlik sonucu, bireyler topluma yabancılaşmak durumunda kalmışlardır. Beyinlerini sürekli meşgul eden hayatın anlamının ne olduğu sorusu onların toplumla sorunlar yaşamalarına ve ruhsal birer düşüş yaşamalarına neden olmuştur. Bu yapıttan da anlaşılabileceği gibi insanın var oluş nedenini bilmeyişi, onun hayatın çeşitli dönemlerinde, çevre faktörünün de etkisiyle toplum kurallarına uygun ya da uygun olmayan anlam arayışlarına girmesine neden olmuştur. Hayatlarına, topluma uygun bir anlam yükleyebilenler hayatta kalmayı bir bakıma başarmış olsalar da aslında hiçbir zaman tam anlamıyla mutlu ve huzurlu olamamışlardır. Öte yandan hayata, topluma uygun anlamlar yükleyemeyen bireyler daha fazla bu anlamsızlığın içinde kaybolmayı göze alamamışlardır ve hayata tutunamayarak toplumla olan ilişkilerini koparmışlar ve hayatta yalnızlığa mahkum edilmişlerdir.

KAYNAKÇA

Pamuk Orhan, Cevdet Bey ve Oğulları, 1995, İstanbul, İletişim Yayınları

Solmaz Yusuf, Orhan Pamuk'un Anlam Çağrısı, 2005, Ankara, Babil Yayınları